

Sygn. akt III AUa 27/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 sierpnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Maria Sałańska - Szumakowicz
Sędziowie:	SSA Aleksandra Urban SSA Barbara Mazur (spr.)
Protokolant:	stażysta Katarzyna Pankowska

po rozpoznaniu w dniu 28 sierpnia 2013 r. w Gdańsku

sprawy E. P.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o zwrot nienależnego świadczenia

na skutek apelacji E. P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Bydgoszczy VI Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 25 października 2012 r., sygn. akt VI U 1152/12

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych.

Sygn. akt III AUa 27/13

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 25 stycznia 2012 r. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w B. zażądał zwrotu nienależnie wypłaconego E. P. świadczenia emerytalnego za okres od dnia 01 kwietnia 2011 r. do dnia 31 stycznia 2012 r. w kwocie 6.772,10 zł, ponieważ umowy dzierżawy gospodarstwa rolnego zawarto na okres 5 lat.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł E. P. twierdząc, iż decyzja jest krzywdząca i niezgodna ze stanem faktycznym dlatego, że nie prowadzi na wydzierżawionych gruntach żadnej działalności rolniczej. Wnioskodawca podniósł, iż umowy dzierżawy z A. P. (1) na ogólny obszar 5,7 ha zostały zawarte na 5 lat. Co prawda to syn wnioskodawcy zawarł obydwie umowy to jednak zostały one zaakceptowane przez wnioskodawcę. Dopłaty z Agencji Rolnej natomiast pobiera dzierżawca. Wnioskodawca oświadczył, iż ani on, ani żona nie czerpią żadnych korzyści z gospodarstwa rolnego.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania powołując się na brzmienie art. 28 ust. 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.) z powodu nie wydzierżawienia gospodarstwa rolnego na okres 10 lat, lecz krótszy 5 letni. Zdaniem tego organu gospodarstwo rolne będące poprzednio współwłasnością odwołującego i jego syna K. P. jest wydzierżawione, a podatek rolny od dnia 01 kwietnia 2011 r. płaci wnioskodawca. Przyczyną wydania decyzji było posiadanie gruntów przez ubezpieczonego o powierzchni powyżej 1 ha przeliczeniowego oraz nie zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej.

Wyrokiem z dnia 25 października 2012 r. w sprawie VI U 1152/12 Sąd Okręgowy w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie.

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu I instancji:

E. P. był uprawniony do renty rolniczej od dnia 11 lipca 1995 r.

W związku z zawarciem umowy dożywocia z synem K. P. w dniu 26 września 1995 r. otrzymał wypłatę świadczenia w pełnej wysokości.

Wyrokiem Sądu Okręgowego w Bydgoszczy z dnia 06 lutego 2002 r. umowa dożywocia została rozwiązana, w wyniku czego wnioskodawca stał się ponownie właścicielem gruntów.

Jednakże gospodarstwo rolne zostało wydzierżawione na mocy umowy dzierżawy z dnia 06 października 1999 r. S. P. na okres 10 lat, czyli do dnia 06 października 2009 r.

W wyniku kontroli merytorycznej dokonanej przez KRUS Oddział w B. w czerwcu 2011 r. ustalono, iż gospodarstwo rolne jest dzierżawione na mocy dwóch umów dzierżawy A. P. (2). Pierwsza umowa z dnia 13 kwietnia 2010 r. zawarta pomiędzy synem wnioskodawcy K. P., a A. P. (2) i dotyczyła gospodarstwa rolnego o powierzchni 11,55 ha przeliczeniowego położonego w S.. Umowę zawarto na okres 5 lat.

Także druga umowa dzierżawy z dnia 02 listopada 2010 r. została zawarta pomiędzy tymi stronami i dotyczyła powierzchni tych samych działek - w sumie wydzierżawiono ponownie 11.55 ha przeliczeniowego. Na mocy tej umowy ostatecznie ustalono wysokość dzierżawy. Z dzierżawy wyłączono działki o powierzchni 0,9187 ha fizycznych. Umowy dzierżawy zostały podpisane przez wszystkich współwłaścicieli gospodarstwa rolnego, czyli oprócz K. P., podpisał ją D. G. i wnioskodawca.

Kwestią sporną w rozpoznawanej sprawie jest możliwość wypłaty wnioskodawcy całego świadczenia emerytalnego (także części uzupełniającej) w świetle zawartych umów dzierżawy.

W pierwszym rzędzie Sąd Okręgowy wskazał, iż w myśl art. 28 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.) wypłata emerytury lub renty rolniczej z ubezpieczenia ulega częściowemu zawieszeniu na zasadach określonych w ust. 2-8, jeżeli emeryt lub rencista prowadzi działalność rolniczą.

Zgodnie z ust. 2 zawieszenie wypłaty dotyczy:

- 1) części uzupełniającej emerytury rolniczej lub renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy,
- 2) emerytury lub renty inwalidzkiej z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin w części równej 95 % emerytury podstawowej

- i obejmuje całość lub określony ułamek tej części świadczenia; ilekroć w ust. 3 i 5-7 jest mowa o zawieszeniu wypłaty w całości, w połowie albo w jednej czwartej - rozumie się odpowiednio zawieszenie wypłaty tej części świadczenia, jej połowy albo jednej czwartej.

W myśl ust. 3 wypłata ulega zawieszeniu w całości, jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, z zastrzeżeniem ust. 5-7, 9 i 10.

Stosownie zaś do ust. 4 uznaje się, że emeryt lub rencista zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, jeżeli ani on, ani jego małżonek nie jest właścicielem (współwłaścicielem) lub posiadaczem gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym i nie prowadzi działu specjalnego, nie uwzględniając:

1) gruntów wdzierżawionych, na podstawie umowy pisemnej zawartej co najmniej na 10 lat i zgłoszonej do ewidencji gruntów i budynków, osobie niebędącej:

a) małżonkiem emeryta lub rencisty,

b) jego zstępnym lub pasierbem,

c) osobą pozostającą z emerytem lub rencistą we wspólnym gospodarstwie domowym,

d) małżonkiem osoby, o której mowa w lit. b lub c;

2) gruntów trwale wyłączonych z produkcji rolniczej na podstawie odrębnych przepisów, w tym zalesionych gruntów rolnych;

3) gruntów i działów specjalnych należących do małżonka, z którym emeryt lub rencista zawarł związek małżeński po ustaleniu prawa do emerytury lub renty rolniczej z ubezpieczenia;

4) własności (udziału we współwłasności) nieustalonej odpowiednimi dokumentami urzędowymi, jeżeli grunty będące przedmiotem tej własności (współwłasności) nie znajdują się w posiadaniu rolnika lub jego małżonka.

Z literalnego brzmienia powyższego przepisu wynika, iż w sytuacji gdy emeryt prowadzi działalność rolniczą emerytura ulega zawieszeniu. W przypadku ubezpieczonego dotyczy to zawieszenia części uzupełniającej w 100 %. Wnioskodawca bowiem nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej w ujęciu art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, skoro nie zawarł umów dzierżawy na okres 10 lat, lecz na okres 5 lat.

Pojęcie prowadzenia działalności rolniczej dotyczy bowiem tych umów dzierżawy, które są zawarte na okres co najmniej 10 lat i zostały zgłoszone do ewidencji gruntów i budynków. Tymczasem, jak wynika z akt KRUS, wnioskodawca od dnia 01 kwietnia 2011 r. opłaca podatek rolny, ponieważ nie zgłoszono umowy dzierżawy do organu podatkowego.

Mając na uwadze powyższe okoliczności Sąd I instancji uznał zaskarżoną decyzję za prawidłową i na mocy art. 477 (14) § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji wyroku.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł E. P. wskazując, że wyrokiem z dnia 06 lutego 2002 r. w sprawie I C 189/01 Sąd Okręgowy w Bydgoszczy rozwiązał umowę o dożywocie zawartą z jego synem w udziale 1/2 części własności i obecnie przysługuje mu prawo do 1/2 udziału w dzierżawionych przez A. P. (1) gruntów rolnych. Po ujawnieniu prawa współwłasności w księdze wieczystej zaakceptował zawarte z A. P. (1) umowy dzierżawy tych gruntów na okres 5 lat. Umowy te zostały zgłoszone w Starostwie Powiatowym w Wydziale Geodezji oraz w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Dopłaty pobiera dzierżawca i opłaca na nazwisko wnioskodawcy podatek rolny. Skarżący podniósł, że powyższe zmiany zgłosił w placówce terenowej KRUS w I. w kwietniu 2011 r. oraz w lipcu 2012 r. w KRUS w B..

W ocenie apelującego zaskarżona decyzja łamie przepis art. 28 ust. 9 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Ponadto zarzucił sprzeczność art. 28 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w całości i w poszczególnych punktach z art. 2, art. 32 ust. 1 i 2 oraz art. 67 ust. 1 Konstytucji R.P.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja E. P. zasługiwała na uwzględnienie w sposób skutkujący uchynieniem zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Bydgoszczy VI Wydziałowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych.

Spór w przedmiotowej sprawie koncentrował się na kwestii, czy zachodzi wynikająca z treści art. 28 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm., nazywanej dalej ustawą o ubezpieczeniu społecznym rolników) przesłanka do zawieszenia w całości części uzupełniającej emerytury rolniczej E. P. w postaci prowadzenia przez niego działalności rolniczej.

Na wstępie stwierdzić należy, że błędne jest stanowisko Sądu I instancji, zgodnie z którym wystarczy spełnienie jednego z dwóch kryteriów wymienionych w treści art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, tj. kryterium prawa własności lub posiadania gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym, żeby uznać emeryta lub rencistę za osobę, która nie zaprzestała prowadzenia działalności rolniczej.

Przepis art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników jedynie uzupełnia treść art. 28 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, poprzez wskazanie niektórych sytuacji faktycznych, na podstawie których definiuje pojęcie nie prowadzenia działalności rolniczej. Wskazany katalog nie pochłania wszystkich wypadków, w których ustawodawca uznaje, że działalność rolnicza nie jest prowadzona. Innymi słowy ustawodawca dopuszcza – poza tym uznaniem – inne jeszcze wypadki nie prowadzenia takiej działalności i uwzględnia je przy zawieszaniu prawa do świadczeń. Przyjąć zatem należy, że w innym wypadku niż zapisany w art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników właściciel lub posiadacz gospodarstwa rolnego może, dla uniknięcia zawieszenia wypłaty świadczeń wykazywać, że gospodarstwa nie prowadzi, czyli że po jego stronie nie dochodzi do realizacji przesłanki opisanej w art. 28 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (por. wyrok S.N. z dnia 18 stycznia 2012 r. w sprawie II UK 82/11, publik. LEX nr 1163001).

Swoista i nietypowa konstrukcja art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników doprowadziła Sąd Najwyższy do sformułowania wniosku, że ustawodawca przewidziane w nim przypadki prowadzenia gospodarstwa rolnego zmarginalizował z punktu widzenia zawieszalności wypłaty świadczeń i uznał, że mimo własności lub posiadania gruntów, działalność rolnicza nie jest prowadzona (por. wyrok S.N. z dnia 07 lutego 2002 r. w sprawie II UKN 49/01, publik. LEX nr 53557).

Zastosowana w art. 28 ust. 4 technika legislacyjna sugeruje przyjęcie, że wyliczenie zawarte w pkt 1-4 służy wyłącznie ułatwieniom dowodowym. Rolnicy będący właścicielami gospodarstw wymienionych w art. 28 ust. 4 pkt 1-4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie muszą wykazywać, że nie prowadzą na nich działalności rolniczej – ten fakt uznaje bowiem sam ustawodawca (por. wyroki S.N.: z dnia 10 stycznia 2007 r. w sprawie III UK 121/06, publik. LEX nr 948794 i z dnia 18 stycznia 2012 r. w sprawie II UK 82/11, publik. LEX nr 1163001).

Brak jest zatem podstaw prawnych do zawieszenia wypłaty części uzupełniającej emerytury rolniczej, wtedy, gdy właściciel lub posiadacz gospodarstwa rolnego nie prowadzi faktycznej działalności rolniczej (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 06 maja 2004 r. w sprawie II UZP 5/04, publik. OSNP 2004/22/389).

Tak więc decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy ma ustalenie, czy wnioskodawca faktycznie prowadzi działalność rolniczą. Sam fakt bycia współwłaścicielem gospodarstwa rolnego nie jest bowiem tożsamy z prowadzeniem działalności rolniczej (por. wyrok S.N. z dnia 28 stycznia 2009 r. w sprawie I UK 202/08, publik. LEX nr 593445).

Podobnie podniesiona w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku (k. 43-45 akt sprawy) okoliczność w postaci opłacania w imieniu wnioskodawcy od dnia 01 kwietnia 2011 r. podatku rolnego nie jest decydująca dla oceny, czy prowadzi on działalność rolniczą w rozumieniu art. 6 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Wprawdzie z treści art. 38 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wynika domniemanie prawne, ustanowione dla celu ustalania podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, zgodnie z którym podatnik podatku rolnego lub podatku od dochodu z działów specjalnych prowadzi działalność rolniczą w rozmiarze wynikającym z zakresu opodatkowania, jednakże należy ono do *presumptiones iuris tantum*, tj. domniemań wzruszalnych, które można obalić przeciwdowodem wskazującym na faktyczne zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej.

Wskazać należy, że poprzez prowadzenie działalności rolniczej należy rozumieć prowadzenie na własny rachunek przez posiadacza gospodarstwa rolnego działalności zawodowej, związanej z tym gospodarstwem, stałej i osobistej oraz mającej charakter wykonywania pracy lub innych zwykłych czynności wiążących się z jego prowadzeniem (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2005 r. w sprawie I UK 16/05, publik. OSNP 2006/17-18/278).

Istotny jest aspekt osobistego prowadzenia gospodarstwa rolnego. Prowadzenie działalności rolniczej nie musi polegać na świadczeniu pracy fizycznej, ponieważ możliwe jest wykonywanie tej działalności, polegające na samym zarządzaniu gospodarstwem rolnym, jednakże to do prowadzącego je rolnika należy podejmowanie decyzji dotyczących tego gospodarstwa takich, jak przykładowo: wykonywanie prac polowych, mechanicznych, czy nawożenia (por. uchwała S.N. z dnia 30 maja 1988 r. w sprawie III UZP 8/88, publik. LEX nr 13044).

Podkreślenia wymaga, że w postępowaniu przed Sądem, fakty mające dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie – w niniejszej sprawie fakt zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej – mogą być dowodzone wszelkimi dostępnymi środkami, a do Sądu należy ocena ich wiarygodności. Nie ulega wątpliwości, że w postępowaniu sądowym nie można przekreślić znaczenia dowodowego innych, niż wskazane przez organ rentowy środków dowodowych.

Tym samym E. P. ma szerokie możliwości udowodnienia faktu zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej w rozumieniu art. 6 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników przy zastosowaniu różnorodnych środków dowodowych.

W przedmiotowej sprawie Sąd I instancji nie ustalił, czy wnioskodawca faktycznie prowadzi działalność gospodarczą, ograniczając się jedynie do stwierdzenia, że ubezpieczony nie zawarł umów dzierżawy na okres 10 lat, lecz na okres 5 lat oraz od dnia 01 kwietnia 2011 roku opłaca podatek rolny (k. 43-45 akt sprawy).

W konsekwencji zasadne jest przyjęcie, że dopiero przeprowadzenie pełnego, wyczerpującego postępowania dowodowego, mającego w celu ustalenie, czy w okresie objętym decyzją z dnia 25 stycznia 2012 r. (k. 215 akt KRUS), tj. od dnia 01 kwietnia 2011 r. do dnia 31 stycznia 2012 r. E. P. faktycznie prowadził działalność rolniczą w rozumieniu art. 6 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, umożliwi prawidłowe rozstrzygnięcie przedmiotowej sprawy.

Z powyższego wynika, że postępowanie dowodowe należy przeprowadzić w całości od początku.

Sąd ten ponownie rozpoznając niniejszą sprawę, w celu ustalenia powyższej kwestii, powinien w szczególności dopuścić dowody z zeznań świadków: współmałżonki B. P., współwłaściciela gospodarstwa rolnego (...) i dzierżawcy działek nr (...) A. P. (1), jak również dowód z przesłuchania stron, ograniczony do przesłuchania wnioskodawcy, na okoliczność stwierdzenia, czy w okresie objętym zaskarżoną decyzją podejmował on czynności związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. Winien również umożliwić stronom wskazanie innych środków dowodowych dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne.

Dopiero w oparciu o poczynione w tym zakresie ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy będzie mógł ocenić, czy w okresie od dnia 01 kwietnia 2011 r. do dnia 31 stycznia 2012 r. zachodziła, wynikająca z treści art. 28 ust. 1 i 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przesłanka do zawieszenia wypłaty części uzupełniającej emerytury rolniczej E. P. w postaci prowadzenia przez niego działalności rolniczej.

W przypadku pozytywnej odpowiedzi na powyższą kwestię, Sąd ten ustali następnie, czy kwoty wypłacone wnioskodawcy tytułem części uzupełniającej jego emerytury rolniczej w okresie objętym zaskarżoną decyzją stanowią nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu art. 138 ust. 2 lub 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach

i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., nazywanej dalej ustawą emerytalną) w zw. z art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

W oparciu o dokonane w tym zakresie ustalenia faktyczne będzie mógł z kolei ocenić, czy zachodzą przesłanki z art. 138 ust. 1 ustawy emerytalnej w zw. z art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników do żądania zwrotu kwot pobranych przez ubezpieczonego we wskazanym okresie tytułem części uzupełniającej emerytury rolniczej.

W myśl art. 386 § 4 k.p.c. sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Wobec powyższego Sąd Apelacyjny na mocy art. 386 § 4 k.p.c. orzekł, jak w sentencji wyroku.